

Στον απόηχο του «Σπάρταθλον»

«Απάντησε τον Θεό ο Φειδιππίδης;»

(Μια άλλη προσέγγιση μέσω των εμπειριών των
Σπαρταθλητών)

Σήμερα θα σας πω ένα «παραμύθι» που λέγεται 2500 χρόνια τώρα κι' είν' ακόμα ζωντανό. Και κατά πως φαίνεται θα εξακολουθήσει να λέγεται. Πόσο; Κανείς δεν ξέρει.

Ερχόταν λέει, μια φορά κι' έναν καιρό, ο ημεροδρόμος εκείνος, ο Φειδιππίδης, απ' την Αθήνα στη Σπάρτη. Σταλμένος από τους στρατηγούς για να ζητήσει να βοηθήσουν οι Σπαρτιάτες τους Αθηναίους και να μην αφήσουν να πέσει στα χέρια των βαρβάρων «Ελληνίδα πόλις». Τα ξέρουμε δα αυτά, τα προ της μάχης του Μαραθώνος, εμείς οι Έλληνες, που έγιναν το 490 π.Χ. τέτοια εποχή. Λες και ήταν χθες. Και εις ανάμνησιν αυτού του γεγονότος γιορτάζουμε κάθε χρόνο τέτοιες μέρες το «Σπάρταθλον».

Και περνώντας το Παρθένιον όρος, εδώ στην Αρκαδία ο ταχυδρόμος εκείνος (κήρυκας), στο δρόμο προς τη Σπάρτη, συναντήθηκε λέει με το θεό. Τον Πάνα. Σ' αυτόν που αργότερα προσευχήθηκε κι' ο Σωκράτης. Και μάλιστα, λέει το «παραμύθι», «ο Θεός που είχε ναόν εκεί, τον φώναξε με τ' όνομά του και τον πρόσταξε να ρωτήσει τους Αθηναίους

γιατί δεν φροντίζουν γι' αυτόν, ενώ εκείνος είναι με το μέρος τους» (Ηρόδοτος, Ερατώ, 105).

Μα, γίνονται αυτά τα πράγματα; αναρωτιούνται οι μελετητές, φιλόλογοι, ιστορικοί και άλλοι.

Όσο κι' αν οι θεοί στην Αρχαία Ελλάδα αποτελούσαν έναν κόσμο όπου θεοί και άνθρωποι συμπαθούνται, αντιπαθούνται, συγκρούονται, και παρ' όλη την υπεροχή βεβαίως των θεών, δεν υπάρχει και μεγάλη απόσταση μεταξύ τους.

Να: Ο Διόνυσος αίφνης γλεντά σε κάθε αμπέλι και ληνό μαζί με τους ανθρώπους. Ο Άρης και η Αθηνά πολεμούν. Ο Ποσειδώνας θυμώνει. Ο Δίας τρυπώνει σε σπίτια και συνεννύσκειται ακόμη και με κοινές θνητές.

Όσο κι' αν οι θεοί, λένε, είναι τόσο κοντά με τους ανθρώπους, είναι πολύ τραβηγμένο αυτό που γράφει ο ιστορικός. Εξεζητημένο. Ένας μύθος μόνον, καθαρά πλασμένος απ' την καλπάζουσα φαντασία του Ηροδότου.

Βέβαια εμπεριέχει, λένε ακόμα, πνεύμα κι' είναι γεμάτος λυρική ομορφιά-του αναγνωρίζουν τουλάχιστον κάτι-αλλά μύθος. Κι ο Ηρόδοτος που κατά κάποιον τρόπο τους αποδιοργανώνει, αφού δεν τους βγάζει εκείνα που τραβά η όρεξή τους, δεν είναι αμιγής ιστορικός. (Η καθαρή ιστορία, συμπληρώνουν θ' αρχίσει να γράφεται αργότερα. Από τον Θουκυδίδη και μετά). Αλλά μπερδεύει κι' ανακατώνει

ιστορία με μύθο. Έπος με μυθοπλασία. Παραθέτει υπερβολές. Και πολλά στην ιστορία του είναι φανταστικά και γεννήματα της φαντασίας του. Μέχρι που τον αποκαλούν μυθολόγο, ακόμη και ψεύτη τον Ηρόδοτο.

Κι' ως παράδειγμα τρανταχτό στην «απόδειξη» των ισχυρισμών τους, εκτός των άλλων φέρνουν κι' αυτό με τον Φειδιππίδη, ότι συναντήθηκε τάχα με το θεό πράγμα που κυριολεκτικά σκανδαλίζει. Κι' ακριβώς γι' αυτό δεν γίνεται πιστευτό.

Άρα (συμπέρασμα) ο Ηρόδοτος είναι νόθος ιστορικός, αποφαίνονται βαρυγδούπως όλοι σχεδόν οι νεώτεροι «επιστήμονες». Κι' αυτό διδάσκεται σ' όλες τις βαθμίδες της εκπαιδύσεως.

Όμως είναι έτσι τα πράγματα; Έτσι πρέπει, να τίθενται τα ερωτήματα και τόσο εύκολα να βγάζουμε συμπεράσματα, και μάλιστα οριστικά και τελειωτικά; Ακυρωτικά του Ηροδότου ως γνησίου ιστορικού, που εντέλει δείχνει ως ένα βαθμό και τη δική μας σοβαρότητα, τη στιγμή μάλιστα που μας λείπουν πάρα πολλά από εκείνα που αποτελούσαν το ψυχικό υπόστρωμα της ζωής των ανθρώπων της τότε εποχής;

Σ' άλλον καιρό και τόπο είχα γράψει για τη μάχη του Μαραθώνος που εγκαλούνται οι Σπαρτιάτες ότι αδράνησαν, τάχα στην αποστολή βοήθειας προς τους

Αθηναίους ή, εν πάση περιπτώσει ότι προκλητικά καθυστέρησαν και αδιαφόρησαν, μη εκτιμήσαντες ορθώς την σοβαρότητα της καταστάσεως, μέχρις εντελούς αρνήσεως, ότι, όχι μόνο δεν πρέπει να συνέβη κάτι τέτοιο, αλλά αντιθέτως οι Σπαρτιάτες έσπευσαν να συνδράμουν και να βοηθήσουν τους Αθηναίους.

Κάτι άλλο πολύ σοβαρό πρέπει να μεσολάβησε ώστε οι Αθηναίοι, καίτοι, ως αμυνόμενοι, έχοντας κάθε λόγον να αναμένουν την άφιξη των Σπαρτιατών-ακαταμάχητοι την εποχή εκείνη στον κατά ξηράν αγώνα-όχι μόνον δεν περίμεναν τους Σπαρτιάτες, αλλά βιάστηκαν κι' επετέθησαν πρώτοι στους Πέρσες. Έκαμαν δηλαδή κάτι πρωτάκουστο στην παγκόσμια ιστορία. Τι δηλαδή; Ο αμυνόμενος να επιτίθεται πρώτος.

Κι έλεγα πως στο σημείο αυτό οι φιλόλογοι, οι ιστορικοί κι οι άλλοι επιστήμονες θα πρέπει να συμβουλευτούν έναν καλό στρατιωτικό (επιτελικό και μάχιμο μαζί). Διότι δεν είναι καθόλου σύνηθες να επιτίθεται ο αμυνόμενος, όπως συνέβη στον Μαραθώνα. (Δέστε τι έγινε αργότερα με τον Φίλιππο και τον Αλέξανδρο. Ο Αλέξανδρος με δυνάμεις πολύ λιγότερες επιτίθεται πάντοτε πρώτος. Και μόνον στον Γρανικό απλώς καθυστερεί, διότι απέναντί του έχει Έλληνα στρατηγόν εγνωσμένης αξίας, τον Μέμνονα τον Ρόδιο. Και ως επιτιθέμενος παντού έχει πάντα το «πάνω χέρι». Το ίδιο

αργότερα ο Αννίβας. Ή οι Ρωμαίοι. Ή ο Αττίλας. Ακόμη και στους δύο μεγάλους τελευταίους πολέμους. Και γενικά εκείνος που εκστρατεύει εναντίον άλλου επιτίθεται πρώτος). Στον Μαραθώνα όμως, γιατί δεν επετέθησαν οι Πέρσες αλλά έγινε το αντίθετο;

Μα, ας τ' αφήσουμε αυτά τώρα. Ίσως μας απασχολήσουν μια άλλη φορά. Κι ας προσπαθήσουμε ν' απαντήσουμε, όσο γίνεται πειστικά, αν ο Ηρόδοτος γράφει παραμύθια ή αληθινή ιστορία με βάση τη συνάντηση του Φειδιππίδη με τον θεό των Αρκάδων στο Παρθένιο όρος, που ενδιαφέρει εμάς σήμερα, κι ας μιλήσουμε για τη συγκεκριμένη «ανακρίβεια».

Λένε ότι κανένας δεν μπορεί να μάθει τη Γεωγραφία πραγματικά, όσα στοιχεία (πόλεις, ποταμούς, λίμνες, όρη, ακρωτήρια, όρμους, λιμάνια κ.λ.π.) κι' αν αποστηθίσει, αν δεν σπουδάσει την Γεωγραφία επί τόπου. Να την βιώσει.

Κάπως έτσι, πιστεύω, συμβαίνει και με την ιστορία. Κι' επειδή την ιστορία δύσκολο πολύ, αν όχι αδύνατο να τη βιώσει κανείς, για να διαπιστώσει σήμερα τι συνέβη τότε, ή τουλάχιστον να προσεγγίσει, δύο δρόμους έχει.

Ο ένας είναι να διαβάζει προσεχτικά (προσέχω=προς+έχω τον νουν), μετέχοντας ει δυνατόν στη δράση των ηρώων. (Αλήθεια ποιος από μας διαβάζει προσεχτικά;)

Κι' ο άλλος να αναβιώνει, να αναπαριστά, αν γίνεται κι' όσο γίνεται, τα γεγονότα, συνεργαζόμενος με επιστήμονες άλλων ειδικοτήτων ακόμα και φαινομενικά ανόμοιων.

Και εν μέρει μια τέτοια αναβίωση των γεγονότων δίδει σήμερα σε μας το «Σπάρταθλον». Κι' είναι τούτο νομίζω μέγα κέρδος. Όχι μόνον μετοχής στα τότε γεγονότα αλλά μας βοηθάει να κατανοήσουμε πράγματα εντελώς ακατανόητα μέχρι σήμερα. Πώς; Μα αν ξαναστήσουμε και ξαναζήσουμε τα γεγονότα.

Μια προσωπική άποψη θα καταθέσω, που μπορεί να είναι και τελείως εσφαλμένη. Που γεννήθηκε ξαφνικά όταν πριν χρόνια (2007) παραμονές του «Σπάρταθλον» έπεσα τυχαία πάνω σε μια σχετική με το αγώνισμα τηλεοπτική εκπομπή από τον διάυλον της Βουλής. Και με βασάνισε αν πρέπει να την εξωτερικεύσω.

Παρουσίαζε η εκπομπή εκείνη το ιστορικό του «Σπάρταθλον». Πότε και πώς ξεκίνησε. Πόσες χώρες μετείχαν στην αρχή και πόσοι αθλητές. Πώς ο θεσμός καθιερώθηκε. Εις ανάμνησιν ποίου ιστορικού γεγονότος γίνεται. Τι απήχηση έχει στο εξωτερικό κ.τ.λ.

Ο δημοσιογράφος μάλιστα έπαιρνε και συνεντεύξεις από τερματίσαντες κατά καιρούς αθλητάς (όχι μόνον πρωτεύσαντες) από διάφορες χώρες όλα τα χρόνια διεξαγωγής του αγώνισματος. Και ρωτούσε διάφορα γύρω

απ' τον αγώνα. Π.χ. τι τους έκανε να ξεκινήσουν από τις μακρινές πατρίδες τους και να έλθουν ν' αγωνιστούν, τι δυσκολίες παρουσιάζει το άθλημα κι' άλλα πολλά.

Μία δε ερώτηση που την έκανε σχεδόν σ' όλους τους αθλητές ήταν: Ποιό τμήμα της διαδρομής για σας το δυσκολότερο και σε ποιό χρονικό σημείο πέρασε απ' το μυαλό σας ακόμα και να εγκαταλείψετε τον αγώνα;

Κοντολογίς κάπως έτσι ήταν διατυπωμένη η ερώτηση, που γινόταν στον καθένα χωριστά.

Σ' αυτό δε μου προκάλεσε κυριολεκτικά κατάπληξη η απάντηση των αθλητών, η οποία ήταν σχεδόν ίδια απ' όλους.

Πρώτα πρώτα όλοι οι ερωτηθέντες απαντούσαν ότι το δυσκολότερο κομμάτι είναι εκείνο όταν περνούν το Παρθένιον όρος. Κι' εξηγούσαν πως είναι το δυσκολότερο διότι: Έχουν ήδη τρέξει το μεγαλύτερο τμήμα της διαδρομής κι έχει επέλθει κόπωση. Ύστερα γιατί το περνούν μεσάνυχτα. Λίγο πριν ή μετά τα μεσάνυχτα. Ακόμα, γιατί την ώρα εκείνη στο Παρθένιο η θερμοκρασία είναι πολύ χαμηλή ό,τι καιρικές συνθήκες κι' αν επικρατούν και πολλές φορές βρέχει. Συγκεκριμένα ενώ προηγουμένως έτρεχαν με θερμοκρασίες από 20 έως 30 βαθμούς πάνω απ' το μηδέν, ξαφνικά βρίσκονται σε θερμοκρασία γύρω στο μηδέν (0°). Κι επιπλέον το υψόμετρο που είναι στα 1200m,

ενώ μέχρις εκεί πουθενά στη διαδρομή δεν ήταν πάνω από 200m, επιδεινώνει την κατάσταση λόγω της ατμοσφαιρικής πίεσης.

Ωστε, κατέληξαν, το τμήμα εκείνο είναι το δυσκολότερο. Μέχρι σημείου μάλιστα, όπως συμπλήρωναν οι περισσότεροι να αποδιοργανώνονται σωματικά, και ψυχικά. Μερικοί δε μιλούσαν κι' έλεγαν ότι είχαν αισθήματα αλλόκοτα, αγγίζοντα τα όρια των παραισθήσεων και ψευδαισθήσεων, οπτικών και ακουστικών.

Το τελευταίο με συγκλόνισε. Ελέχθη μάλιστα από πολλούς αθλητές κι' ήταν φανερό ότι το είχαν αισθανθεί έντονα.

Βέβαια ο δημοσιογράφος δεν επέμενε και δεν ρωτούσε περισσότερα. Από μόνοι τους όμως δυο τρεις είπαν πως έβλεπαν σκιές και «διάφορα πράγματα παράξενα» και πως άκουγαν φωνές.

Εκείνη τη στιγμή είπα: Μόνον οι Σπαρταθλητές (ούτε ιστορικοί, ούτε φιλόλογοι, ούτ' άλλος κανείς) είναι πιο κοντά στην απάντηση. Και μόνο αυτοί θα ειπούν αν του Φειδιππίδη του φώναξε πραγματικά ο Παν και του παρηπονέθη. Κι' ήρθαν στο νου μου οι στίχοι του Κορνάρου:

Παιγνίδι μας εφάινεται να ιδούμε φουσκωμένη
από μακρά τη θάλασσα κι' άγρια και θυμωμένη

Με κύματ' άσπρα και θολά βρυγιά ανεκατωμένα
και τα χαράκια όντε χτυπού κι' αφρίζουν ένα ένα.
Και το καράβι αμπώθουσι, με μάνιτα μεγάλη
στη φουσκωμένη θάλασσα σε μια μερά κι' εις άλλη
κι' εκείνους τσ' ανεκατωμούς και ταραχές γρικούμε
και δίχως φόβο από τη γης γελώντας τσι θωρούμε.
Μα 'κείνοι που στα κύματα είναι και κιντυνεύγου
Και να γλυτώσουν απ' τη σκληριά παλεύγουν και
γυρεύγουν.

Αυτοί κατέχουσι να ειπούν κι' απόκριση να δώσουν
Τντα 'ναι ο φόβος του γιαλού αν είναι και γλυτώσουν.
Και των κυμάτ' ο πόλεμος και των ανέμω η μάχη
Και δε γνωρίζει το κακό κιανείς α δεν του λάχει.

Μόνον οι Σπαρταθλητές [και ποιητές] είναι πιο κοντά στην
απάντηση. Οι άλλοι όλοι παίζουν. Υποθέτουν. Κάνουν
ασκήσεις επί χάρτου.

Δεν λέω πως οι Σπαρταθλητές έχουν την απάντηση. Γιατί
ουτ' αυτοί κουβαλάνε στο νου και την ψυχή τους εκείνα που
επί πλέον σήκωνε και ζούσε ο Φειδιππίδης (φόβοι,
προσδοκίες, ελπίδες) σε βαθμό απόλυτο. (Οι Πέρσες είχαν
ήδη καταστρέψει την Ερέτρια κι' είχαν αποβιβασθή στον
Μαραθώνα με τεράστιο στρατό και στόλο. Φαντασθείτε
λοιπόν, πόσο έντονα ζούσε τα γεγονότα που του γεννούσαν

εντονώτερα συναισθήματα και κόβουν όχι μόνο τα γόνατα αλλά και την ψυχή.

Και θα σημειώσω κάτι τολμηρό: Από τους Ορφικούς ακόμη οι Έλληνες πίστευαν ότι ο Θεός είναι μέσα σε όλα τα πράγματα, φαινόμενα και καταστάσεις. Το «πανταχού παρών και τα πάντα πληρών» είναι όρος και επιταγή της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας και θρησκείας. Όχι του Χριστιανισμού. Ο Χριστιανισμός τα βρήκε. Το πνεύμα του Θεού δηλαδή είναι παντού.

Μήπως λοιπόν συντελούντων όλων των εξωτερικών στοιχείων που είπαμε και όσων εσωτερικών βάραιναν τον Φειδιππίδη εκείνες τις ώρες, η σκέψη του, η ψυχή του στη μαύρη ερημιά ενώθηκε (;) με το Θεό ακριβώς την ώρα του απροσμέτρητου φόβου του, της προσδοκίας και της ελπίδας, τόσο γνήσιας και αγνής ώστε τα πράγματα υπαγορεύονται μόνον απ' τον Θεό; Αφήνονται στο Θεό; Νομίζουμε πως μας φωνάζει με τ' όνομά μας; Κι αυτό που άκουσε και είδε ο Φειδιππίδης είναι μία καθαρή εσωτερική φωνή και διάσταση του Θεού; Της λαμπηδόνας της ύπαρξης που φέρουμε μέσα μας, την έχουμε ανάγκη, τη ζητάμε και θέλουμε απ' αυτήν να πιαστούμε;... Πέλαγος.

Αν απάντησε ή δεν απάντησε ο Φειδιππίδης το Θεό, τι υπάρχει και τι δεν υπάρχει εν τέλει, κι' αν μπορούσε να υπάρξει μ' αυτήν τη μορφή, χωρεί πολλή συζήτηση.

Υπάρχει πάντως ο δικός μας φόβος. Οι φόβοι μας που πολλά μπορούν να γεννήσουν. Ακόμη και το Θεό. Κι' εκεί που όλα οδηγούν στο αδιέξοδο, μια εσωτερική φωνή αγωνίας απροσδιόριστη, ας την πούμε θεϊκή, μας δείχνει έναν δρόμο, έστω όχι ξεκάθαρο. Κι αυτό απ' το τίποτα είναι κάτι και τελικά γίνεται σωτήριο.

Μήπως λέω. Κι' αυτό το λέμε για προβληματισμό. Για να καταδειχθή πόσο δύσκολα είναι τα θέματα και πόσες θεωρήσεις των πραγμάτων μπορεί να υπάρξουν. Και χωρίς το στοιχείο τι θέλει κανείς κάθε φορά να εξετάσει. Τι σκοπό έχει και τόσα άλλα.

Μήπως λοιπόν ο Ηρόδοτος δεν γράφει «παραμύθια» αλλά εμείς δεν διαβάζουμε με νουν και ψυχή, προσέχοντας και μετέχοντας στα βάσανα των ηρώων κι' ο Φειδιππίδης άκουσε πράγματι τον Θεό;

Μήπως το στοιχείο που καταθέτουν οι Σπαρταθλητές οδηγή(ση) στη λύση του μυστηρίου; Τι θα μπορούσαν να ειπούν επ' αυτού άλλοι ειδικοί, πέραν των ιστορικών, επιστήμονες, όπως ψυχολόγοι, ψυχίατροι, νευρολόγοι;

Ύστερα η ιστορία δεν τελειώνει εδώ. Γιατί οι Αθηναίοι πίστεψαν πράγματι αυτά που τους είπε ο Φειδιππίδης. Κι' όπως γράφει πάλι ο Ηρόδοτος: Όταν τα πράγματα στην Αθήνα τακτοποιήθηκαν καλά, πίστεψαν ότι αυτά που τους είπε ήσαν αληθινά. Κι' έχτισαν κάτω από την Ακρόπολη

ένα ιερό αφιερωμένο στον Πάνα και κάθε χρόνο τον τιμούσαν με θυσίες και λαμπαδηδρομίες («... Αθηναίοι πιστεύσαντες ταύτα είναι αληθέα ιδρύσαντο υπό την ακρόπολιν Πανός ιρόν...» Ερατώ 105).

Επομένως μήπως ο Ηρόδοτος δεν μπερδεύει μύθον με ιστορία ούτε γράφει υπερβολές, αλλά ύστερα από 2.500 χρόνια με την αναβίωση του «Σπάρταθλον» και τις εμπειρίες των αθλητών του στον ίδιο τόπο κι' αφού διαπιστώσαμε ότι καλύπτεται η απόσταση Αθήνα-Σπάρτη σε δύο ημέρες που οι ιστορικοί θεωρούσαν αδύνατο, οδηγούμεθα σε πιο λογικές και στέρεες απαντήσεις αντί να σπεύδουμε επιπόλαια να απορρίπτουμε χαρακτηρίζοντάς τα μέχρις απίστευτα κι' ανόητα;